

EMILIA WYSOCKA-FIJOUREK

Zagadnienia ekonomiczne w planowaniu urzędzeniowym*

Economic issues in the forest management planning

ABSTRACT

Wysocka-Fijorek E. 2015. Zagadnienia ekonomiczne w planowaniu urzędzeniowym. Sylwan 159 (10): 872-879.

The approach to forest management has changed many times over the time. Forest receives increasingly a lesser extent as wood and wild game supplier. Social and protective functions of the forest have begun to play more and more essential role. Change in the perception of the forest functions entails the questions about the economic consequences of the forest management in an era of changing priorities. This paper aims to compare approaches to the economic consequences of actions undertaken in the forestry in different periods. The evolution of the approach to the economic analysis can be traced. Analysis of historical publications allows to observe the changes, starting from 1820, when no special attention to the uniformity of drawing income from the forest was paid, through the interwar period, when attempts were made to maximize the profitability of forestry and through the World War II, when no analysis of economic rationality was taken, to the current situation, when more and more attention is paid to the economic consequence of changes in forest management priorities. Presented issues should be a contribution to the discussion on economic issues associated with conducting forest management especially in the context of the tasks included in the forest management plan. It must be noted that, despite the provisions in the instructions for the analysis of forest economic conditions, they often were not reflected in the management plans. Studies aimed at awareness raising and, consequently, the development of the synthetic parameters of an objective description and comparison of the economic conditions of forestry functioning both within the forest district and larger units seem to be necessary.

KEY WORDS

forest management plan, evaluation, assessment, efficiency

ADDRESSES

Emilia Wysocka-Fijorek – e-mail: E.Wysocka-Fijorek@ibles.waw.pl

Zakład Zarządzania Zasobami Leśnymi, Instytut Badawczy Leśnictwa; Sękocin Stary, ul. Braci Leśnej 3, 05-090 Raszyn

Wstęp

Zagadnienia zarządzania lasu przedstawiane w literaturze przez Magnuskiego [1997a, b], Jaszczaka [2008a-d], Magnuskiego i Jaszczaka [2008a-c] oraz Jaszczaka i in. [2013] dotyczą różnych aspektów zarządzania lasu w ujęciu historycznym. Wymienione opracowania omawiają m.in. proble-

*Artykuł opracowany w ramach tematu „Ekspertyza ekonomiczna dla nadleśnictwa jako integralna część planu urządzenia lasu” finansowanego przez Dyрекcję Generalną Lasów Państwowych.

matykę regulacji użytkowania i planowania w gospodarce leśnej, pomijają jednak zagadnienia ekonomiczne. Jedną z przyczyn braku tego rodzaju analizy jest fakt, iż uwarunkowania ekonomiczne funkcjonowania gospodarstwa leśnego w dokumentach dotyczących zasad planowania (w instrukcjach) traktowane były raczej marginalnie, co znajdowało również wyraz w braku tego rodzaju opracowań w planach urzędzenia lasu [Głaz i in. 2008]. Jednak szczegółowa analiza instrukcji pozwala odnaleźć odwołania również do tych zagadnień.

Aspekty ekonomiczne w kontekście prowadzenia gospodarki leśnej pojawiały się od jej zarania. Jednym z pierwszych dokumentów poruszającym omawiane zagadnienia były statuty wiślickie z 1347 roku, skupiające się na karach za nieprawidłową wycinkę drzew, prowadzącą do pomniejszania zasobów leśnych [Jaszczak 2008a za Połujańskim 1854]. W XVII wieku zaczęto zwracać uwagę na zrównoważone czerpanie dochodów z lasu. Zauważono, że gdy „właściciel wytnie i sprzeda od razu cały zapas drewna, to cały las zniszczy tak, że przez długi czas nie będzie miał z niego dochodu, a na odnowienie jego i uprawę trzeba będzie znaczne ponieść nakłady, których gdy nie poniesie będzie miał las bezużyteczny, a potrzebne drzewo będzie musiał z obcych lasów zakupywać” [Wydrzyński 1862].

Celem niniejszego artykułu jest omówienie zagadnień ekonomicznych poruszanych w planach urzędzenia lasu, począwszy od 1820 roku, aż do obecnie obowiązującej Instrukcji urzędzenia lasu [2012]. Problem uznano za istotny, gdyż podczas omawiania zrównoważonej gospodarki leśnej bardzo szeroko, z dużą precyzją i starannością omawia się zagadnienia przyrodnicze. Z kolei zagadnienia ekonomiczne, które powiązane są z realizacją planu urzędzenia lasu, albo nie są w ogóle poruszane, albo jedynie w bardzo skrótowy i uproszczony sposób.

Zagadnienia ekonomiczno-społeczne w planie urzędzenia lasu do 1918 roku

Pierwsza instrukcja opisywania (urzędzenia) lasu na ziemiach polskich powstała na początku XIX wieku. Prace nad „Instrukcją do tymczasowego urzędzenia lasów” z 6 marca 1820 roku rozpoczęto po powołaniu komisji urządzającej dobra i lasy rządowe. Kierował nią Juliusz Brincken, odpowiedzialny za administrację lasów. Instrukcja dotyczyła lasów państwowych, z wyłączeniem lasów górniczych, podległych Komisji Rządowej Lasów Wewnętrznych [Jaszczak 2010]. Zakładała ona m.in. podział lasów na stráže i obręby oraz wprowadzała koleje rębni dla drzewostanów. W drzewostanach wysokopiennych ustanawiała jedną, 120-letnią kolej rębni, dzieląc ją na cztery 30-letnie okresy gospodarcze. Metoda ta nie dawała jednak równomiernego, corocznego rozmiaru użytkowania. Szczególną uwagę zwraca zmienny rozmiar etatu zarówno okresowego, jak i rocznego, co wynikało m.in. z nieuwzględniania w tej metodzie wieku drzewostanów oraz ich składu gatunkowego [Miklaszewski 1907].

Instrukcja urzędzenia z 1820 roku wykorzystywana była w Królestwie Polskim w latach 1820-1825. Nie obejmowała ona swym zakresem lasów górniczych, co uzupełniono w 1827 roku po ich włączeniu do lasów rządowych („Instrukcja las urzędników do uzupełnienia tymczasowego urzędzenia i ogólnego oszacowania lasów rządowych w Województwie Krakowskim i Sandomierskim” z 16 czerwca 1827 roku). Na podstawie tej instrukcji wykonywano szacowanie możliwości corocznego pozyskania drewna w ciągu pierwszego 30-letniego okresu gospodarczego z podziałem na sortymenty.

Kolejną próbę przygotowania instrukcji podjęto po prawie 20 latach. W dokumencie z października 1839 roku [Instrukcja... 1839] poruszono m.in. zagadnienia o charakterze ekonomicznym i społecznym. W czasie prac urzędzeniowych zalecano wykonanie podziału lasów, przypisanie gospodarstwa, przedstawienie działań na mapach oraz oszacowanie dochodu drzewnego i wyzna-

czenie osad dla służby leśnej. Zwrócono uwagę na równomierne rozłożenie rozmiaru użytkowania, tak by możliwe było osiągnięcie podobnego dochodu w kolejnych rewizjach planu urządzenia lasu. Instrukcje urządzania lasu z lat 1861 i 1873 [Choiński 1873] nie wniosły zasadniczych zmian w podejściu do ekonomicznego funkcjonowania gospodarstwa leśnego.

Z kolei obowiązująca na terenie zaboru austriackiego „Instrukcja do urządzania gospodarstwa leśnego w lasach państwowych” mówiła, iż w związku z obowiązkami finansowymi ciążącymi na lasach państwowych gospodarstwo leśne powinno dawać dochód z każdego kawałka lasu, w związku z tym majątek leśny (podobnie jak zapas drzewostanów) podlegać miał szczegółowej ewidencji [Zabielski 1965].

Koleczko [1882] stwierdził, że „urządzenie lasu ma ten cel, żeby tyle tylko z niego drzewa wybierać, ile corocznie przyrasta”. Zwrócił też uwagę, że zasoby należy pozyskiwać równomiernie oraz zachować lasy dla kolejnych pokoleń. Zauważył, że w statystyce lasów (opisie) powinny znaleźć się takie elementy jak zapotrzebowanie na drewno we dworze, ilość drewna, które można sprzedać na zewnątrz, cena, po jakiej można sprzedawać drewno, oraz koszty, jakie należy wyłożyć na odnowienie lasu. Zalecał też uwzględnienie kosztów ponoszonych na administrację i nadzór oraz sugerował obliczenie wartości lasu. Instrukcja rekomendowała obliczanie etatu na pierwszy okres, czyli w jej ujęciu na 20 lat.

Zagadnienia ekonomiczne w planie urządzenia lasu w okresie międzywojennym

Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości lasy zagospodarowywane były w różny sposób. Najmniej planów i innych dokumentów leśnych dotyczyło lasów z terenów byłego zaboru rosyjskiego, lepsza sytuacja panowała na terenach zaborów pruskiego i austriackiego [Broda 2000]. W zasadach urządzania gospodarstwa leśnego z 1921 roku zwracano szczególną uwagę na rentowność prowadzenia gospodarki leśnej [Stieber 1921]. Zgodnie z zaleceniami drzewostany należało wycinać nie w momencie osiągnięcia najobfitszego plonu, a w chwili najwyższej rentowności. Steiber [1921] uważał, że w części ogólnej planu powinien znaleźć się m.in. cennik płodów i robocizny. Zalecił też prowadzenie tzw. pamiętników i ksiąg gospodarczych. Pamiętnik powinien zawierać ogólne zadania mające wpływ na przyszłą gospodarkę. Księga gospodarcza obejmowała zestawienia użytkowania, koszty pozyskania i zrywki drewna oraz zabiegi hodowlane wraz z kosztami. Księgi zawierały także informacje o kosztach budów, administrowania oraz informacje o podatkach.

Borek [1931] przedstawił zasady prowadzenia prac urzędzeniowych. Instrukcja pomijała kwestie ekonomiczne. Plany urządzenia lasu z tamtego okresu skupiały się na opisanu lasu oraz opracowaniu wykazu zadań na najbliższe 10-lecie. Plan urządzenia powinien zawierać poza opisem lasu informacje o tym, czy na terenie jednostki leśnej zlokalizowane są zakłady przemysłowe i tartaki. W opisie gospodarki minionego okresu autor doradzał opisanie warunków zbytu i transportu drewna, sposobu wykonywania prac hodowlanych oraz ponoszonych kosztów.

Hausbrandt [1947], opierając się na wykładach prof. W. Jedlińskiego, akcentował konieczność opisywania parametrów ekonomicznych podczas przygotowywania planu urządzenia lasu. Autor sugerował zwrócenie uwagi na czynniki prawne, takie jak np. ochronność lasów, serwituty i uzdrowiska, których charakter zmienia zasady gospodarowania w lasach, więc również i ich ekonomiczne parametry. W publikacji podkreślono konieczność zachowania równomierności dochodów oraz opisanie nie tylko stanu obecnych ograniczeń prawnych, ale też sposobów zmniejszenia wpływu niekorzystnych regulacji na prowadzenie gospodarki leśnej. Na podstawie charakterystyki czynników zewnętrznych zalecano przedstawienie sytuacji wewnętrznej gospo-

darstwa leśnego. Do wewnętrznych czynników produkcji autor zaliczył siły przyrody, kapitał i pracę. Ponadto zwracał uwagę na bardzo dobrze wykonane opisy techniczne lasu przy jednocześnie pominiętych lub ograniczonych analizach ekonomiczno-społecznych funkcjonowania gospodarstwa leśnego – taki sposób opisywania lasów nazwał zwykłym rzemiosłem.

Zagadnienia ekonomiczne w planie urządzenia lasu po 1945 rok

Po zakończeniu II wojny światowej lasy w Polsce były w złym stanie. Konieczne było (podobnie jak w innych działach gospodarki) przeprowadzenie inwentaryzacji zasobów oraz określenie możliwości pozyskania drewna (etatu). W 1945 roku reaktywowana Dyrekcja Naczelna Lasów Państwowych nakazała przeprowadzenie prowizorycznej ewidencji stanu posiadania lasów państwowych.

W powojennej Polsce z związku z przyjętym systemem społeczno-gospodarczym nie przykładano szczególnej wagi do oceny ekonomicznej funkcjonowania gospodarstwa leśnego. Brak charakterystyki ekonomiczno-społecznej widoczny był w opracowaniu Zajdlera [1947], które zawierało szeroki opis wykonywania planu urządzenia lasu (jego części technicznej), a całkowicie pomijało parametry ekonomiczne funkcjonowania gospodarstwa leśnego. Gieruszyński [1952] w zakresie analiz ekonomicznych w planie urządzenia lasu akcentował jedynie, aby opisać czynniki ekonomiczne, społeczne i inne mogące wpłynąć na tok postępowania leśnego. Doradzał omówienie rentowności, ewentualnej możliwości przejścia na pewien system gospodarczy i warunków zbytu drewna.

Świąder [1955] w uproszczony sposób przedstawił zakres charakterystyki warunków ekonomicznych urządzenia gospodarstwa leśnego. Przez warunki ekonomiczne (społeczno-produkcyjne) urządzanego gospodarstwa rozumiał czynniki mające wpływ na ustalenie konkretnych celów i zadań gospodarstwa, jak również sposoby działania umożliwiające realizację tych celów. Autor zwrócił uwagę na takie czynniki jak:

- lesistość bliższej i dalszej okolicy w procentach powierzchni leśnej do powierzchni ogólnej i położenie powierzchni leśnej na terenie poszczególnych części regionu;
- gęstość zaludnienia okolicy z podziałem na ludność miejską i wiejską;
- zapotrzebowanie gospodarstwa na siłę roboczą przy założeniu osiągniętego stopnia mechanizacji pracy i określenie możliwości pokrycia tego zapotrzebowania;
- stopień uprzemysłowienia okolicy, zapotrzebowanie na drewno oraz poszczególne rodzaje użytków ubocznych ze strony przemysłu i ludności miejskiej;
- możliwość zaspokojenia potrzeb przemysłu i ludności miejskiej na produkty leśne materiałami zastępczymi;
- gęstość i rozmieszczenie linii i stacji kolei żelaznej, szos, rzek, bindug i osiedli ludzkich;
- stopień intensywności gospodarstwa określanej wysokością dochodów z cięć pielęgnacyjnych na jednostkę powierzchni [ha] oraz rozchodów za wykonanie zabiegów odnowieniowo-pielęgnacyjnych na hektar powierzchni ogólnej gruntów leśnych.

W powojennych instrukcjach urządzenia lasu zagadnienia ekonomiczne traktowane były marginalnie [Instrukcja... 1957, 1970, 1980, 1994]. Charakterystyka ekonomiczna nadleśnictwa zawarta w elaboracie opierała się głównie na parametrach ilościowych i jakościowych prowadzenia gospodarki leśnej bez podejścia wartościowego, co wynikało z ówczesnego systemu gospodarczego [Dawidziuk 2000, 2011].

Instrukcja urządzenia lasu z 1957 roku w § 119 opisywała zbieranie danych dotyczących historii lasu oraz ogólnych warunków społeczno-gospodarczych na obszarze urządzonej jednostki

[Instrukcja... 1957]. Punkt 1 mówił, iż podczas opracowywania operatu urzędzeniowego konieczne było, poza szczegółowym pomiarem i taksacją lasów, zebranie danych dotyczących historii lasu, ekonomicznych i przyrodniczych warunków produkcji leśnej oraz dawniej stosowanej gospodarki na obszarze zarządzanej jednostki. Z kolei § 175 zawiera wykaz danych, które należy pozyskać, opisując warunki ekonomiczne i wymienia charakterystykę czynników ekonomicznych wpływających na kształtowanie się warunków produkcji leśnej, z uwzględnieniem powiązania leśnictwa z innymi gałęziami gospodarki narodowej. Wylicza także podstawowe czynniki podlegające analizie ekonomicznej. Akcentuje, że analiza ekonomiczna winna być dokonana w ramach ścisłej współpracy z miejscową administracją lasów państwowych, a w razie potrzeby uzgodniona z prezydiami rad narodowych i komórkami planowania gospodarczego.

Instrukcja zarządzania lasu z 1970 roku w § 203 przedstawiała wykaz warunków ekonomicznych produkcji leśnej, które powinny się znaleźć w opisanu lasu [Instrukcja... 1970]. W wytycznych dodano zestawienia mające na celu przedstawienie charakterystyki m.in.: transportu drewna, jego sprzedaży według odbiorców, struktury zatrudnienia według czynności gospodarczych, nakładów na zagospodarowanie lasu, kosztów pozyskania i transportu drewna oraz dochodów i nakładów za ubiegły okres gospodarczy na podstawie rocznego bilansu nadleśnictwa z ostatnich 3 lat, a także możliwość wykonywania analizy kompleksowej dla większych zamkniętych obiektów.

W Instrukcji zarządzania lasu z 1980 roku analiza ekonomiczna miała podobny zakres jak w instrukcjach poprzednich [Instrukcja... 1980]. Tak jak wcześniej, założono, że wskaźniki powinno się obliczać na podstawie danych z ostatnich 3 lat. W celu opisanie zmian należało wyniki obecnego dziesięciolecia porównać z wynikami z poprzedniego okresu gospodarczego. Zwrócono uwagę, aby podczas omawiania czynników ekonomicznych mających wpływ na produkcję leśną oraz jej związki z innymi działami gospodarki narodowej uwzględnić takie czynniki jak m.in.: podział lasów na grupy i kategorie ochronności oraz wynikające z nich funkcje, krótką charakterystykę regionu w powiązaniu z planami zagospodarowania przestrzennego oraz charakterystykę sieci dróg i linii kolejowych wykorzystywanych do transportu drewna.

Instrukcja zarządzania lasu z 1994 roku w § 215 pod hasłem czynników ekonomicznych kształtujących warunki produkcji wymieniała charakterystykę regionu w powiązaniu z planami zagospodarowania przestrzennego (z uwzględnieniem zatrudnienia ludności) oraz stan sieci dróg i linii kolejowych wykorzystywanych do transportu drewna [Instrukcja... 1994]. Wskaźniki ekonomiczno-techniczne zalecała przedstawić w tabeli opracowanej na podstawie rocznych sprawozdań nadleśnictwa za okres 3 lat (jak w instrukcji z roku 1980), z pominięciem jedynie powierzchni lasów niedostępnych.

Instrukcja zarządzania lasu z 2003 roku przewidywała znacznie szerszą analizę warunków ekonomicznych funkcjonowania nadleśnictwa (§ 116) [Instrukcja... 2003]. Zalecała, aby przy wykonywaniu ogólnego opisu lasów pojawił się podrozdział pt. „Charakterystyka warunków ekonomicznych działania nadleśnictwa”, w którym powinno się przedstawić syntetyczną ocenę warunków ekonomicznych w granicach zasięgu działania nadleśnictwa (tabela XIXa), zestawienie ekonomicznych wskaźników gospodarki leśnej (tabela XIXb) oraz ramowy plan ekonomiczny na 10 lat (tabela XIXc). Punkt ten był jednak w praktyce urzędzeniowej traktowany marginalnie, a w większości przypadków tabele (poza XIXa) nie były wypełniane. W instrukcji zwrócono uwagę na możliwość elastycznego opisu parametrów ekonomicznych ze względu na brak jednoznacznych wskaźników oceny. Przewidziano także możliwość sporządzenia odrębnego załącznika do planu urzędzenia lasu, jakim miała być ekspertyza ekonomiczna nadleśnictwa (po ustaleniu metodyki tworzenia takiego opracowania).

Współczesne podejście do zagadnień ekonomicznych w planie urządzenia lasu

Podstawą umożliwiającą opracowywanie ekspertyz ekonomicznych jest zapis z Instrukcji urządzenia lasu (będącej załącznikiem do Zarządzenia nr 55 Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z dnia 21 listopada 2011 roku), zgodnie z którym w planie urządzenia lasu powinno się opracowywać „charakterystykę warunków ekonomicznych gospodarki leśnej oraz prognozę spodziewanego wyniku ekonomicznego” [Instrukcja... 2012]. Instrukcja daje ponadto możliwość tworzenia ekspertyzy ekonomicznej do planu urządzenia lasu w formie szczegółowej prognozy, jako odrębnego opracowania (§ 118). W uwagach do § 118 zapisano, iż „KZP może ustalić potrzebę sporządzenia, łącznie z projektem planu urządzenia lasu, ekspertyzy ekonomicznej w formie szczegółowej prognozy spodziewanego wyniku ekonomicznego gospodarki leśnej, prowadzonej na podstawie planu urządzenia lasu”.

Charakterystyka warunków ekonomicznych gospodarki leśnej oraz prognoza spodziewanego wyniku ekonomicznego przewiduje zamieszczenie m.in.: syntetycznej oceny uwarunkowań ekonomicznych, charakterystyki warunków ekonomicznych gospodarki leśnej nadleśnictwa wraz z zestawieniem wskaźników tej gospodarki oraz orientacyjną prognozę spodziewanych efektów ekonomicznych gospodarki leśnej nadleśnictwa w okresie obowiązywania planu urządzenia lasu [Instrukcja... 2012]. Z kolei szczegółowa prognoza zawierać może wiele poufnych danych, dotyczących np. cen surowca drzewnego i usług leśnych. W związku z powyższym powinno się rozważyć podjęcie decyzji o poufności takiego dokumentu.

Należy zwrócić uwagę, że prognoza spodziewanego wyniku ekonomicznego nie jest biznesplanem w ścisłym tego słowa znaczeniu. W oparciu o plan urządzenia lasu oraz analizy relacji pomiędzy poszczególnymi grupami kosztów i przychodów podejmowane mogą być próby oszacowania sytuacji ekonomicznej nadleśnictwa na początku okresu obowiązywania nowego planu urządzenia lasu. Od prognozy nie należy oczekiwać konkretnych przewidywanych wyników finansowych w kolejnych latach obowiązywania planu urządzenia lasu.

Podsumowanie

Od wielu lat obserwuje się zmianę podejścia do sposobu prowadzenia gospodarki leśnej. Las w coraz mniejszym zakresie odbierany jest jako dostarciciel drewna i zwierzyny łownej. Kluczowe znaczenie z punktu widzenia społeczeństwa zaczynają odgrywać funkcje społeczne oraz ochronne pełnione przez las. Zmiana postrzegania roli odgrywanej przez las pociąga za sobą coraz częstsze pytania o aspekty ekonomiczne funkcjonowania gospodarstwa leśnego w dobie zmieniających się priorytetów.

Niniejsza publikacja miała na celu porównanie, w ujęciu retrospektywnym, zmieniającego się podejścia do uwzględniania konsekwencji ekonomicznych podejmowanych działań w zakresie gospodarki leśnej. Artykuł pozwala prześledzić ewolucję podejścia do analiz ekonomicznych w kontekście prowadzonej działalności. Analiza publikacji historycznych w tym zakresie daje możliwość zaobserwowania zmiany podejścia – poczynając od 1820 roku, kiedy nie zwracano szczególnej uwagi na równomierność czerpania dochodu z lasu, poprzez okres międzywojenny, w którym starano się maksymalizować rentowność gospodarstwa leśnego, i okres po II wojnie światowej, kiedy analizy ekonomicznej racjonalności podejmowanych działań nie miały w ówczesnej sytuacji gospodarczej większego znaczenia, aż do czasów obecnych, kiedy coraz częściej zwraca się uwagę na ekonomiczne konsekwencje zmiany priorytetów w gospodarce leśnej.

Przedstawiony problem, choć zaprezentowany w syntetyczny sposób, powinien stać się przyczynkiem do dyskusji nad zagadnieniami ekonomicznymi związanymi z prowadzeniem gospodarki leśnej, szczególnie w kontekście realizacji zadań zawartych w planie urzędzenia lasu. Zauważyć też należy, że mimo istnienia w instrukcjach urzędzenia lasu zapisów dotyczących analizy uwarunkowań ekonomicznych, niejednokrotnie nie znajdowały one odzwierciedlenia w planach urzędzenia lasu. Konieczne są badania naukowe mające na celu poszerzenie wiedzy, a w konsekwencji opracowanie jednolitych, syntetycznych paramentów obiektywizujących warunki ekonomiczne funkcjonowania gospodarstwa leśnego zarówno w obrębie nadleśnictwa, jak i większej jednostki, opierające się na założeniach gospodarczych przyjętych w planie urzędzenia lasu.

Literatura

- Borek J. 1931.** Zarys praktycznego urzędzenia gospodarstw leśnych wraz z wzorami załączników do planów i programów gospodarczych. Drukarnia A. Mólki w Nowym Sączu.
- Broda J. 2000.** Historia lasów w Polsce. Wyd. AR, Poznań.
- Choiński T. 1873.** Urzędzenie lasu. Podręcznik dla obywateli ziemskich (z ośmioma tablicami litograficznymi). Nakładem Redakcji Gazety Rolniczej, Warszawa.
- Dawidziuk J. 2000.** Ekonomiczne aspekty planu urzędzenia lasu. W: Smykała J. [red.]. Stan i perspektywy badań z zakresu urzędzenia lasu i ekonomiki leśnictwa. Materiały IV Konferencji Leśnej Sękocin Las, 13-14 czerwca 2000 r. IBL, Warszawa. 305-312.
- Dawidziuk J. 2011.** Zagadnienia ekonomiczne w planach urzędzenia lasu. W: Współczesne problemy ekonomiki leśnictwa. Materiały z Międzynarodowej konferencji współczesne problemy ekonomiki leśnictwa Puszczykowo, 7-9 czerwca 2011 r. 138-167.
- Gieruszyński T. 1952.** Urzędzenie gospodarstw leśnych. Wydanie II przejrane i uzupełnione. Nakładem Państwowego Wydawnictwa Naukowego. Kraków.
- Głaz J., Czerepko J., Jabłoński M., Zajączkowski G. 2008.** Kierunki doskonalenia zasad urzędzenia lasu w celu realizacji trwałej zrównoważonej gospodarki leśnej. Sylwan 152 (1): 37-44.
- Hausbrandt J. 1947.** Urzędzenie lasu zgodnie z programem wykładów prof. Władysława Jedlińskiego. Warszawa.
- Instrukcja urzędzenia lasu. 1957.** Ministerstwo Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego. PWRiL, Warszawa.
- Instrukcja urzędzenia lasu. 1970.** Ministerstwo Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego. PWRiL, Warszawa.
- Instrukcja urzędzenia lasu. 1980.** Tom I. Ministerstwo Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego. PWRiL, Warszawa.
- Instrukcja urzędzenia lasu. 1994.** Część ogólna. Ministerstwo Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa, Warszawa.
- Instrukcja urzędzenia lasu. 2003.** Część I. Instrukcja sporządzania planu urzędzenia lasu dla nadleśnictwa. PGL LP, CILP, Warszawa.
- Instrukcja urzędzenia lasu. 2012.** Część I. Instrukcja sporządzania projektu planu urzędzenia lasu dla nadleśnictwa. PGL LP, CILP, Warszawa.
- Instrukcja o urzędzeniu lasów pod zawiadywaniem Komisji rządowej przychodu i skarbu zostających. 1839.** Sylwan XV (2): 465-523.
- Jaszcak R. 2008a.** Urzędzenie lasu w Polsce do 1939 roku. Część I – początki urzędzenia lasu na ziemiach polskich. Sylwan 152 (3): 13-21.
- Jaszcak R. 2008b.** Urzędzenie lasu w Polsce do 1939 roku. Część II – urzędzenie lasu w Królestwie Polskim. Sylwan 152 (5): 3-13.
- Jaszcak R. 2008c.** Urzędzenie lasu w Polsce do 1939 roku. Część III – urzędzenie lasu na ziemiach polskich w zaborze austriackim i pruskim. Sylwan 152 (9): 3-10.
- Jaszcak R. 2008d.** Urzędzenie lasu w Polsce do 1939 roku. Część IV – urzędzenie lasu na ziemiach polskich w latach 1918-1939. Sylwan 152 (10): 3-13.
- Jaszcak R. 2010.** Urzędzenie lasu. Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu, Poznań.
- Jaszcak R., Wajehman S., Taryma B. 2013.** Urzędzenie lasu na ziemiach polskich – opis drzewostanów w XIX wieku. Sylwan 157 (10): 793-800.
- Koleczko W. 1882.** Zasady praktycznego urzędzenia lasów ich szacowania i zagospodarowania z dodaniem dwóch mapp, drzeworytów tekście i tablic. Gebethner i Wolff, Warszawa.
- Magnuski K. 1997a.** Urzędzenie lasu w Polsce w okresie po drugiej wojnie światowej (część 1). Sylwan 141 (9): 77-88.
- Magnuski K. 1997b.** Urzędzenie lasu w Polsce w okresie po drugiej wojnie światowej (część 2). Sylwan 141 (10): 35-49.
- Magnuski K., Jaszcak R. 2008a.** Urzędzenie lasu w Polsce po drugiej wojnie światowej w świetle źródłowych publikacji Sylwana. Część I. Okresy urzędzenia lasu. Sylwan 152 (6): 22-32.

- Magnuski K., Jaszczak R. 2008b.** Urządzenie lasu w Polsce po drugiej wojnie światowej w świetle źródłowych publikacji Sylwana. Część II. Inwentaryzacja lasu. Sylwan 152 (7): 9-18.
- Magnuski K., Jaszczak R. 2008c.** Urządzanie lasu w Polsce po drugiej wojnie światowej w świetle źródłowych publikacji Sylwana. Część III. Regulacja i planowanie w gospodarstwie leśnym. Sylwan 152 (8): 3-16.
- Miklaszewski J. 1907.** Ogólny rzut oka na rozwój leśnictwa w Królestwie Polskiem w XIX wieku. W: 125 lat Polskiego Towarzystwa Leśnego, Kraków 2007. Wyd. PTL. 5-81.
- Połujański A. 1854.** Opisanie lasów Królestwa Polskiego i Gubernij Zachodniej Cesarstwa Rosyjskiego pod względem historycznym, statystycznym i gospodarczym. T. I Drukarnia Gazety Codziennej, Warszawa. T. II-IV. Drukarnia Józefa Unger, Warszawa.
- Stieber K. 1921.** Urządzenie gospodarstwa leśnego. Gubrynowicz i syn, Lwów – Warszawa.
- Świąder J. 1955.** Urządzanie lasu część I. Stowarzyszenie Naukowo-Techniczne Inżynierów i Techników Leśnictwa i Drzewnictwa, Warszawa.
- Wydrzyński K. 1862.** Urządzanie lasów w Królestwie Polskiem z 8 rycinami i mappami kolorowanemi. Warszawa, Skład Główny w Księgarni Kauffmana i Spółki. Nakład Gazety Rolniczej.
- Zabielski B. 1965.** Zasady urządzania i zagospodarowania lasu. W: Żabko-Potopowicz A. [red.]. Dzieje lasów, leśnictwa i drzewnictwa w Polsce. PWRiL, Warszawa. 233-249.
- Zajdler J. 1947.** Urządzanie lasu zgodnie z programem wykładów prof. Władysława Jedlińskiego. Warszawa.